

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра психології**

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта

**2023
Мукачево**

УДК 159.9 (076)(075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 11 від «28» червня 2023р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології,
протокол № 12 від «04» травня 2023р.*

Рецензент: Іванова В.В., д.пед.н., доц., проф. кафедри дошкільної та спеціальної освіти

З-14

Загальна психологія: методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта / Укладачі: І.І. Брецько, М. С. Барчій.– Мукачєво: МДУ, 2023. – 42с. (1,99 др.арк).

Видання містить практичні та інструктивні матеріали до проведення практичних занять, завдання для організації самостійної роботи здобувачів, тести для самоконтролю та перелік рекомендованих джерел.

Призначене для використання здобувачами в процесі виконання самостійної роботи та підготовки до практичних занять. Методичні вказівки розроблено відповідно до програми дисципліни «Загальна психологія».

© МДУ. 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	
1.1 Завдання для самостійної роботи	5
1.2 Теми та зміст практичних занять.....	7
1.3 Критерії оцінювання знань.....	34
II. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	38
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
Ключі до тестових завдань.....	41

ВСТУП

З метою підготовки компетентних фахівців в галузі теорії та методики дошкільної освіти, здатних на високому професійному рівні розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, орієнтованих на подальшу фахову самоосвіту, освітньою програмою передбачено вивчення освітнього компонента «Загальна психологія».

Мета дисципліни - сформувати базові психологічні знання здобувачів про функціонування та розвиток пізнавальної, емоційно-вольової сфер особистості, діяльності та спілкування, індивідуально-типологічні властивості особистості.

Дані методичні вказівки укладено з метою допомоги здобувачам в теоретичному опануванні дисципліни «Загальна психологія» та формуванні загальних і фахових компетентностей, активізації самостійної пошукової роботи здобувачів, мотивації їх до поглибленого вивчення дисципліни.

Методичні вказівки містять теоретичні питання для вивчення, проблемні питання для самостійної роботи та колективного обговорення, завдання для словникової роботи, тестові завдання, контрольні питання. Запропонована система практичних занять повинна сприяти удосконаленню психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

I. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Практичні заняття повинні сприяти виробленню у здобувачів наукового підходу до психологічних знань, закріпленню найважливіших теоретичних понять курсу. Вони проводяться на підставі як теоретичного матеріалу, що відображено у лекційному курсі, так і містять матеріал, що належить до самостійної навчальної роботи здобувача. Вивчаючи відповідну теоретичну тему курсу, слід постійно приділяти увагу практичній спрямованості теоретичного матеріалу.

Практичне заняття передбачає як усне обговорення, так і письмові відповіді на окремі теми курсу, підготовку доповідей, рефератів, презентацій, есе, що залежить від змісту теоретичного матеріалу.

Метою самостійної роботи здобувача (СРС) є забезпечення засвоєння у повному обсязі навчальної програми шляхом свідомого закріплення, та систематизації набутих теоретичних знань, а також опанування навичок роботи з навчальною та науково-методичною літературою, вміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Для реалізації СРС у процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі виконують завдання різних типів і рівнів складності.

Перший рівень СРС забезпечує засвоєння основних понять та термінів, видів та способів діяльності, формування навичок, умінь, але не передбачає самостійного застосування набутого.

Другий рівень СРС формує певні навички та вміння самостійно застосовувати засвоєні знання для виконання певних завдань:

- виконання вправ, тестів, розв'язання практичних ситуацій;
- підготовка контрольних запитань для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу теми;
- узагальнення теоретичних матеріалів за допомогою опорно-інформаційних схем;
- підготовка письмових робіт аналітичного характеру за тематичними матеріалами (тренінгів, просвітницьких матеріалів, консультацій) тощо.

Самостійна робота може включати всі вищезазначені типи СРС або їх частини в найрізноманітніших співвідношеннях.

1.1 Завдання для самостійної роботи

Питання для самостійного опрацювання

Тема 1. Предмет, завдання та методи сучасної психології

1. Напрями сучасної психології.
2. Етапи становлення психології.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 8, 9, 13]

Тема 2. Розвиток психіки і свідомості

1. Етапи розвитку психіки.
2. Розвиток свідомості в онтогенезі.
3. Підібрати приклади свідомого й несвідомого в діяльності людини.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 3. Пізнавальні процеси. Відчуття та сприймання.

1. Відчуття та сприймання в професійній діяльності вихователя ЗДО.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 4. Пам'ять.

1. Умови ефективного запам'ятовування.
2. Боротьба з забуванням.

Рекомендована література: [4; 5;10]

Тема 5. Мислення та мовлення.

1. Розумові дії та операції (підібрати приклади).
2. Види та форми мислення.
3. Розвиток мовлення.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 6. Уява. Увага

1. Прийоми створення образів творчої уяви (підібрати приклади).
2. Увага. Види і властивості уваги (підібрати приклади).
3. Неуважність та її причини.

Рекомендована література: [1, 3, 6, 8, 11, 13]

Тема 7. Емоції та почуття. Воля.

1. Форми переживання емоцій і почуттів. Вищі почуття (підібрати приклади).
2. Вольові якості особистості (підібрати приклади).
3. Розвиток та виховання волі (скласти рекомендації).

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 8. Особистість.

4. Теорії особистості.
5. Біологічне і соціальне в особистості.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 9. Діяльність.

1. Умови формування умінь та навичок.
2. Основні види людської діяльності.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Тема 10. Спілкування. Соціальні групи.

1.Розвиток особистості в діяльності та спілкуванні.

3. Соціометрія як засіб вивчення міжособистісних стосунків.

Рекомендована література: [2,3,5,6,14]

Тема 11.Темперамент. Характер.

1. Роль темпераменту в праці та навчанні.

2. Риси характеру видатних особистостей(підібрати приклади).

Рекомендована література: [2,3,5,6,13]

Тема 12. Здібності.

1. Зв'язок темпераменту, характеру і здібностей.

2. Природні та вікові передумови розвитку здібностей.

Рекомендована література: [2,3,5,6,14]

1.2 Теми та зміст практичних занять.

Практичне заняття 1. Предмет , завдання та методи сучасної психології

План

1. Психологія як наука. Об'єкт, предмет, завдання психології.

2. Психологія серед інших наук. Галузі сучасної психології.

4. Класифікація методів психології.

5.Характеристика основних та додаткових методів психологічного дослідження.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: поглибити знання здобувачів про об'єкт, предмет і завдання загальної психології, її галузі та методи; розвивати вміння аналізувати, порівнювати та формулювати висновки; виховувати прагнення до самовдосконалення.

Вивчити основні поняття: психологія, психіка, психічні явища, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, принципи психології, методи психології, спостереження, експеримент, тести, соціометрія, анкетування

Питання для контролю:

1. Розкрийте об'єкт, предмет сучасної психології.

2. Які основні завдання сучасної психології?

3. З якими науками пов'язана психологія?

4. Дайте характеристику видів експерименту, розкрийте його переваги та недоліки.

5. Які особливості методу спостереження, його види, переваги та недоліки.

6. Які вимоги до методів бесіди та анкетування?

7. Які особливості застосування тестів?

Практична частина

1. Накреслити схеми галузей психології та міжпредметних зв'язків психології.
2. Які форми прояву психологічних явищ? Навести приклади.
3. Обґрунтуйте значення психології для соціально-економічного розвитку сучасного суспільства.
4. Визначте відмінність експерименту як методу наукового дослідження від спостереження.
5. Напишіть твір-роздуми на тему: «Роль психологічних знань в моїй майбутній професійній діяльності»

Психологічні задачі

1. Відомо, що першим методом психології була інтроспекція - спроба прямого проникнення людини в своє психічне життя. В подальшому на зміну йому прийшли опосередковані методи психологічного пізнання - спостереження та експеримент. Самоспостереження нині відіграє другорядну роль і використовується як допоміжний метод психологічного дослідження. *Чому так сталося? Чому психіка людини не може вивчатися безпосередньо?*

2. Шкільний психолог може виявити причину невстигання учня, наприклад з математики, застосувавши для цього різні методи. В одному випадку за допомогою стандартизованих вимірювань він може визначити рівень розвитку його математичних здібностей. В другому — запропонує школяреві ряд задач з пройденого матеріалу. В третьому — проведе бесіду з учителем, учнем, його батьками.

Якими методами користуватиметься психолог у кожному з перелічених випадків? Який з них матиме перевагу над іншими?

3. *Які з нижче наведених положень характеризують психічне відображення, а які – дзеркальне відображення?*

А. Активно впливає на середовище.

Б. Відображає явище лише в момент його безпосереднього впливу.

В. Є фотокопією навколишньої дійсності.

4. *Поясніть психологічний зміст прислів'їв.*

1. Вік живи, вік учись.

2. Людина не горіх, не розкусиш.

3. Людей питай, а свій розум май.

4. Діло майстра величає.

5. Не знаючи броду, не лізь у воду.

5. *Визначте, до якої групи психічних явищ належить кожне явище, описане нижче.*

а) Учитель математики неодноразово звертав увагу на те, що деякі діти з великими труднощами засвоюють матеріал безпосередньо після уроків

фізкультури і набагато краще, якщо перед уроком математики була інша навчальна дисципліна.

б) Учень Арсеній Ч. завжди відчував велике задоволення, якщо його друзі успішно відповідали на уроках.

в) Таня К. завжди прямо і відверто засуджувала своїх однокласників за несумлінне ставлення до навчання.

г) Вітя К. регулярно відвідує гурток тенісу.

Тестові завдання

1. *Психологія має предметом вивчення:*

- 1) душевні прояви людини,
- 2) внутрішній світ людини,
- 3) психіку людини і тварин,
- 4) поведінку людини.

2. *Засновником психології як науки вважається давньогрецький філософ:*

- 1) Сократ,
- 2) Платон,
- 3) Арістотель,
- 4) Геракліт.

3. *Поняття «самоспостереження» є синонімом терміну:*

- 1) інтроверсія,
- 2) інтродекція,
- 3) інтроспекція,
- 4) інтроскопія.

4. *Психіка складається з таких компонентів:*

- 1) психічні стани, розлади і процеси,
- 2) психічні процеси, стани і властивості,
- 3) психічні зміни, явища і властивості,
- 4) свідоме, несвідоме.

5. *Правильний перелік психічних процесів - це:*

- 1) пізнавальні, емоційні, вольові процеси,
- 2) мнемічні, емоційні, вольові процеси,
- 3) фізичні, пізнавальні та інтелектуальні процеси,
- 4) мнемічні, інтелектуальні, вольові процеси.

6. *Яка галузь психології вивчає загальні закономірності проявів психіки людини?*

- 1) вікова психологія,
- 2) загальна психологія,
- 3) соціальна психологія,
- 4) патопсихологія.

7. *Основними методами психології є:*

- 1) спостереження та експеримент,
- 2) спостереження та тестування,
- 3) анкетування та експеримент,
- 4) експеримент і тестування.

8. *До якої групи методів відносяться методи бесіди, анкетування, інтерв'ю?*

- 1) експериментальні методи,
- 2) методи опитування,
- 3) лабораторні методи,
- 4) теоретичні методи.

9. *Визначте назву методу психології, який має такі різновиди — лабораторний і природний, констатувальний і формувальний:*

- 1) експеримент,

- 2) опитувальник,
  - 3) соціометричний метод,
  - 4) аналіз продуктів діяльності.
10. *Метод, що полягає у вивченні архівних матеріалів, щоденників, листів, малюнків, називається:*
- 1) біографічний;
  - 2) аналіз продуктів діяльності;
  - 3) спостереження;
  - 4) експеримент.

Практичне заняття 2. Відчуття та сприймання

План

1. Види відчуттів.
2. Загальні властивості та закономірності відчуттів.
3. Види та властивості сприймань.
4. Поняття про пам'ять та її основні функції. Види пам'яті.
5. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: узагальнити знання здобувачів про відчуття та сприймання, їх види, загальні закономірності та властивості; розвивати вміння аналізувати, порівнювати та формулювати висновки; формувати прагнення до самовдосконалення, мотиви навчання.

Вивчити основні поняття: пізнавальні процеси, відчуття, пороги чутливості, сенсibilізація, синестезія, сприймання, види сприймання, ілюзії сприймання, аперцепція, константність, цілісність, предметність, вибірковість сприймання, спостережливість.

Питання для контролю:

1. Яка роль відчуттів у пізнанні людиною світу?
2. Як класифікуються відчуття?
3. Поясніть закономірності відчуттів.
4. У чому полягає спільне та відмінне між сприйманням і відчуттям?
5. Як класифікуються види сприймання?
6. Якими є загальні властивості сприймань?
7. Що таке структурність сприймання та константність сприймання ?
8. У чому виявляється аперцепція у процесах сприймання?
9. Що таке ілюзія у сприйманні?
10. Що таке спостереження? спостережливість?
11. У чому може виявитися професійна спостережливість?

Практична частина

1. Порівняйте два процеси чуттєвого пізнання – відчуття і сприймання: виявіть спільні та відмінні риси
2. Покажіть на прикладах залежність сприймання від досвіду людини та її інтересів.

3. Поясніть, чому при здійсненні професійної орієнтації слід враховувати, до якого типу сприймання належить учень.
4. Запропонуйте класифікацію сприймань за різними параметрами.
5. Перерахуйте умови, за яких сприймання набуває нової якості, стає спостереженням.
6. Наведіть приклади цілісності та осмисленості сприймання.
7. Наведіть приклади, які свідчать, що константність сприймання не є вродженим явищем.

Психологічні задачі

1. Які особливості сприймань яскраво виявляються в поданих нижче прикладах?

А. Ми сприймаємо сніг білим і в рожевих променях вечірнього сонця, і в сутінки.

Б. Слухаючи музику, сприймаємо не окремі звуки, а мелодію. Вона залишається тією самою і тоді, коли ми слухаємо симфонічний чи струнний оркестр, і тоді, коли слухаємо лише один рояль.

В. Розглядаючи Місяць в телескоп, офіцер сприйняв гору за башти фортеці, пастор – за дзвіницю, а географ – за вулкан.

Г. Незнайома жінка серед чоловіків, зовні не різко відмінних один від одного, буде сприйнята яскравіше, ніж тоді, коли вона буде в групі жінок.

Д. Чому ми рідко помічаємо помилки при читанні художньої літератури.

2. Уважно прочитайте уривок опису природи із роману П.Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” і вкажіть, які види сприймань і відчуттів мали місце в героя роману.

«Надворі весна вповні. Куди не глянь – скрізь розвернулося, розпустилося, зацвіло пишним цвітом... Поле ... що безкрає море – скільки зглянеш – розіслало зелений килим, аж сміється в очах. Над ним синім шатром розіп'ялося небо – ні хмариночки, ні плямочки, чисте, прозоре – погляд так і тоне... з неба, як розтоплене золото, ллється на землю блискучий світ сонця; на ланах грає сонячна хвиля; під хвилею спіє хліборобська доля... легесенький вітерець подихає з теплого краю; перебігає з нивки на нивку, живить, освіжає кожну билинку... І ведуть вони між собою тиху-таємну розмову; чутно тільки шелест жита, травиці... а згори лише жайворонкова пісня... Перериває його перепелячий крик... І все те зливається до купи в якийсь чудний гомін, вривається в душу... Гарно тобі, любо, весело!»

3. Якщо повз потяг, який стоїть, їде інший потяг, то пасажирові першого здається, начебто рухається його потяг, а не той, що проходить повз нього.

Що це за явище? Який вид сприймання тут має місце?

4. На випадок втрати слуху у людини загострюється зір і діяльність інших аналізаторів. *Дайте пояснення цьому факту.*

5. *Обґрунтуйте відповідь.*

Чому ми, як правило, не відчуваємо тиску годинника і вагу нашого одягу?

Чому після холодної води вода менш холодна відчувається як тепла? Чому при слабкому звуковому подразнику загострюється зір, а при сильному - знижується?

Тестові завдання

1. *Пізнавальні процеси - виберіть зайве:*

- 1) мислення,
- 2) сприймання,
- 3) пам'ять,
- 4) воля.

2. *Яке з визначень відчуттів є повним і правильним?*

- 1) Відчуття - процес безпосереднього відображення в мозку людини окремих властивостей та якостей предметів;
- 2) відчуття - процес відображення в мозку людини окремих властивостей і якостей предметів і явищ при їх безпосередньому впливі на органи чуття;
- 3) відчуття - це процес опосередкованого відображення в свідомості людини властивостей і якостей предметів і явищ.

3. *Що є предметом відображення сприймання?*

- 1) окремі властивості предметів чи явищ дійсності,
- 2) цілісні образи дійсності,
- 3) попередній досвід людини,
- 4) минулий досвід людини.

4. *Зміна чутливості внаслідок пристосування аналізатора до подразника - це визначення якої властивості відчуттів?*

- 1) компенсація,
- 2) синестезія,
- 3) сенсibiliзація,
- 4) адаптація.

5. *Яку властивість відчуттів відображають такі вислови: «кольоровий слух», «холодний колір», «колючий смак»?*

- 1) синестезію,
- 2) адаптацію,
- 3) компенсацію,
- 4) сенсibiliзацію.

6. *Встановіть перцептивну властивість, що забезпечує можливість сприймання людиною мелодії, а не набору звуків?*

- 1) довільність,
- 2) вибірковість,
- 3) аперцепція,
- 4) цілісність.

7. *Який вид сприймання є об'єктивно найскладнішим для дітей дошкільного віку?*

- 1) сприймання часу,
- 2) сприймання простору,
- 3) сприймання руху,
- 4) всі види сприймання є складними для дітей.

8. *Відчуття руху органів тіла людини одержує за допомогою:*

- 1) екстерорецепторів;
- 2) пропріорецепторів;
- 3) інтерорецепторів.

9. *До основних властивостей відчуттів не відноситься:*

- 1) якість,
- 2) інтенсивність,
- 3) тривалість,
- 4) обсяг.

10. *Властивість людини, яка проявляється в здатності помічати маловідомі, але істотні деталі в об'єкті, що сприймається, характеризує:*

- 1) ілюзії,
- 2) перцептивні дії,
- 3) спостережливість,
- 4) допитливість.

Практичне заняття 3. Пам'ять

План

1. Поняття про пам'ять та її основні функції.
2. Види пам'яті.
3. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування.
4. Індивідуальні особливості пам'яті.
5. Розвиток пам'яті

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: узагальнити знання здобувачів про пам'ять, її види і процеси, умови успішного запам'ятовування; розвивати пам'ять у студентів за допомогою вправ, що її зміцнюють, формувати інтерес до вивчення психології.

Вивчити основні поняття: пізнавальні процеси, пам'ять, види пам'яті, емоційна пам'ять, рухова пам'ять, образна пам'ять, словесно-логічна пам'ять, процеси пам'яті, запам'ятовування, збереження, відтворення, пригадування, забування

Питання для контролю:

1. Яка роль пам'яті у пізнанні людиною світу?
2. Проаналізуйте основні теорії пам'яті
3. Охарактеризуйте види пам'яті.
4. Яка роль пам'яті в житті людини?
5. Проаналізуйте процеси пам'яті.
6. У чому полягають індивідуальні особливості та типи пам'яті?
7. Які умови ефективного запам'ятовування?

Практична частина

1. Як боротися із забуванням?
2. Вкажіть, в чому конкретно має проявлятися врахування індивідуальних відмінностей пам'яті осіб у процесі практичної діяльності.
3. Проаналізуйте особливості образної, рухової, емоційної та словесно-логічної пам'яті та їх прояв у діяльності студентів. Наведіть приклади.
4. Чи можна стверджувати, що ефективність запам'ятовування зростає з кількістю повторень?
5. Чим пояснити, що студент, який вчить матеріал лише для того, щоб скласти екзамен, швидко його забуває?
6. У чому полягають індивідуальні особливості та типи пам'яті?
7. Складіть рекомендації для розвитку пам'яті.
8. Питання для роздумів
  - ✓ Чи є пам'ять психічним процесом, який можна віднести до абстрактного пізнання?
  - ✓ Чи вважаєте Ви, що людський мозок фіксує всю інформацію, яку він

сприймає?

Психологічні задачі

1. *Укажіть, які види пам'яті та процеси проявляються в описаних нижче прикладах:*

А. Учень ходить по кімнаті і вчить вірш. На завтрашній урок його треба вивчити.

Б. Учень, готуючи домашнє завдання, знайшов потрібний параграф, почав його читати і радісно скрикнув: «Я це все знаю, вчитель розказував на уроці», а наступного дня не зміг переказати зміст параграфа.

В. К.Станіславський писав: «... в пам'яті оживають пережиті раніш почуття. Здається, що вони зовсім забуті, але раптом якийсь натяк, думка, знайомий образ – і вас знову охоплюють переживання... Раз ви здатні бліднути, червоніти на саму згадку про пережите, раз ви боїтеся думати про давно минуле нещастя – у вас є пам'ять на переживання».

2. *Який вид пам'яті за часом (довгочасна, короткочасна чи оперативна) має місце в даному випадку. Чому людина не запам'ятала «9»?*

Досліджуваному пропонують підрахувати суму чисел 5, 9, 7.

Після пред'явлення “9” несподівано спалахує яскраве світло, що заслїплює піддослідного. Заспокоївшись, він додає 5 до 7, а цифру “9” не враховує, ніби її не пред'являли.

3. *Дайте пояснення таким експериментальним даним.*

Школярам першого, другого, третього класів і студентам запропонували розв'язати п'ять простих арифметичних задач на одну дію – додавання або віднімання двоцифрових чисел в межах ста. В другому дослід їм запропонували самим скласти п'ять аналогічних задач. В обох випадках досліджуваним несподівано для них пропонувалось пригадати умову і числа розв'язання або придуманих ними задач.

П.І.Зінченко констатує, що школярі першого класу при розв'язуванні задач запам'ятали майже в три рази більше чисел, ніж студенти. Студенти в другому досліді запам'ятали майже в 2,5 рази чисел більше, ніж при розв'язуванні задач.

4. *Пригадайте будь-яку життєву ситуацію і визначте, як Ви запам'ятовуєте необхідну інформацію, які прийоми для цього використовуєте.*

Тестові завдання

1. *Який пізнавальний процес відповідає за засвоєння та відтворення життєвого досвіду?*

1. сприймання,
2. пам'ять,
3. уява,
4. мислення.

2. *Виберіть рядок, в якому перераховані тільки процеси пам'яті:*

1. запам'ятовування, збереження, відтворення,
2. запам'ятовування, збереження, узагальнення,
3. запам'ятовування, сприймання, пригадування,
4. запам'ятовування, порівняння, забування.

3. *Доведено, що темпи забування інформації особливо інтенсивні:*

1. через рік після запам'ятовування,

2. впродовж першої доби після запам'ятовування,
  3. через тиждень після запам'ятовування,
  4. через місяць після запам'ятовування.
4. Вищим видом пам'яті вважається:
1. рухова,
  2. образна,
  3. емоційна,
  4. словесно-логічна.
5. Відтворення, що виникає при повторному сприйнятті предметів, називається:
1. згадуванням;
  2. пригадуванням;
  3. впізнаванням;
  4. спогадами.
6. Що є необхідною умовою для продуктивного довільного запам'ятовування?
1. Дійове ставлення до учбового матеріалу, коли він входить до змісту основної мети діяльності.
  2. Активізація інтересів і емоційних реакцій.
  3. Цікаві ілюстрації до матеріалу.
  4. Чітка постановка мети, завдання запам'ятати.
7. Яке з висловлювань виражає суть процесу відтворення?
1. Заучування одного елементу за другим в їх точній послідовності.
  2. Процес, що визначає збереження інформації в пам'яті для наступного використання в практиці.
  3. Процес актуалізації чи активізації слідів, образів, що збереглися в мозку людини.
8. На які види поділяється запам'ятовування залежно від участі мислення в його роботі?
1. Образне, механічне, словесно-логічне.
  2. Образне, смислове, механічне.
  3. Рухове, мимовільне, довільне, механічне.
  4. Механічне, смислове.
9. Яке з наведених визначень пам'яті є найбільш повним і правильним?
1. Пам'ять – це здатність реагувати на предмети і явища реального світу.
  2. Пам'ять – це заснована на відчуттях і сприйманні здатність людини відобразити навколишній світ.
  3. Пам'ять – це здатність нервової системи набувати, зберігати і відтворювати досвід.
  4. Пам'ять – це психічний процес запам'ятовування, збереження та відтворення набутого досвіду в практичній діяльності.
10. У якому з рядків дано правильну класифікацію видів пам'яті за характером психічної активності (за змістом)?
1. Образна, рухова, словесно-логічна, емоційна.
  2. Рухова, образна, зорова, словесно-логічна, короткочасна.
  3. Слухова, довільна образна, рухова, словесно-логічна, біологічна.
  4. Образна, рухова, словесно-логічна, дотикова.

Практичне заняття 4. Мислення та мовлення.

План

1. Мислення, його види.
2. Форми мислення.
3. Мислительні операції.

4. Мовлення, його функції та засоби.

5. Види мовлення.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: систематизувати та поглибити знання здобувачів про мислення, його форми, види та індивідуальні особливості, розумові дії та операції; розвивати види мислення та якості мислення, формувати інтерес до вивчення психології.

Вивчити основні поняття: мислення, поняття, судження, умовивід, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, індукція, дедукція, аналогія, наочно-дійове мислення, наочно-образне мислення, абстрактне мислення, мова, мовлення, зовнішнє мовлення, внутрішнє мовлення.

Питання для контролю:

1. У чому полягають специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності?
2. Назвіть основні мисленнєві операції та поясніть їх сутність.
3. Які є види мислення? Охарактеризуйте їх.
4. Які є форми мислення? Охарактеризуйте їх.
5. Охарактеризуйте індивідуальні особливості мислення.
6. Які види та функції мовлення?
7. Дайте характеристику видів зовнішнього мовлення.
8. У чому полягає особливість усного мовлення?
9. У чому полягає особливість письмового мовлення?
10. Якими є особливості внутрішнього мовлення і чим вони зумовлені?

Практична частина

1. Висловіть свою думку з приводу наступного судження: «Розвиток мови - це і є розвиток свідомості».

2. Прокоментуйте дане твердження: у визначенні мовлення завжди вказується функція спілкування. Як це узгоджується з тим, що мовлення може бути і внутрішнім, для себе?

3. Вкажіть на відмінності усного мовлення від письмового та відзначте, яким чином дані відмінності мають враховуватися людиною в практичній діяльності?

4. Чи можна погодитися з думкою, що розвиток мови - це процес, який не зупиниться, доки існуватиме людство?

5. Покажіть взаємозв'язок мислення і мовлення людини. Як впливає культура і рівень розвитку мовлення на мислення людини?

6. Що таке індуктивні та дедуктивні умовиводи? Покажіть на прикладах прояви індуктивного та дедуктивного умовиводів.

7. Які якості розуму, на Вашу думку, необхідні учням і студентам при навчанні? Обґрунтуйте свою відповідь.

8. Поясніть психологічний зміст прислів'їв.

1. Краще думати, а потім говорити.

2. Не хвалися силою, а хвалися розумом.

3. Добре слово коштує мало, а значить багато.
  4. Не хвались, а вчись!
  5. Не суди по одежі, суди по розуму.
9. Охарактеризуйте особливості власних мисленнєвих операцій та шляхи їх удосконалення.

Тестові завдання

1. Виберіть із характерних особливостей процесів відображення те, що характеризує мислення людини.

1. Відображення окремих властивостей, предметів і явищ матеріального світу.
2. Відображення минулого досвіду у вигляді почуттів, думок та образів раніше сприйнятих предметів і явищ.
3. Відображення предметів і явищ у сукупності їхніх властивостей та частин.
4. Відображення загальних та істотних ознак, зв'язків і відносин предметів і явищ.

2. Яке з наведених визначень поняття є правильним і найбільш точним?

1. Поняття – це форма мислення, що являє собою найповніше відображення ознак предметів та явищ.
2. Поняття – це форма мислення, що являє собою відображення предметів і явищ зовнішнього світу.
3. Поняття – одна з основних форм абстрактного мислення, поняття – це відображення істотних ознак досліджуваного об'єкта.
4. Поняття – одна з логічних форм, вищий рівень узагальнення, характерний для словесно-логічного мислення.

3. Вибрати найбільш правильний варіант визначення дедукції:

1. Перехід від часткових випадків до загального положення.
2. Перехід від одних часткових випадків до інших на основі подібності між ними.
3. Перехід від загального положення до часткового випадку.
4. Перехід від одних часткових випадків до інших часткових випадків.

4. Підійшовши до тролейбусної зупинки не в години “пік” і помітивши на ній незвичайно багато людей, Ви здогадуєтесь: давно не було тролейбуса. Яка форма логічного мислення проявляється в прикладі?

1. Поняття.
2. Умовисновки.
3. Судження.
4. Узагальнення.

5. Яку розумову операцію виконують учні, коли на основі спостереження певних фактів виводять і формують правило?

1. Аналіз.
2. Порівняння.
3. Узагальнення.
4. Абстрагування.

6. Який вид мислення переважає в діяльності письменника?

1. Конкретно-образний.
2. Понятійний.
3. Предметно-дійовий.
4. Абстрактний.

7. Який вид мислення переважає в процесі розв'язання алгебраїчної задачі?

1. Понятійне.
2. Наочно-образне.
3. Предметно-дійове.
4. Логічно-дійове.

8. На уроці геометрії задача розв'язана двома способами, а вчитель запропонував вдома пошукати ще можливі способи її розв'язання. Учні знайшли ще три вирішення цієї задачі. Які індивідуальні особливості мислення учнів розвиває вчитель?

1. Допитливість.
2. Гнучкість мислення.
3. Широту розуму.
4. Логічність мислення.

9. В якому рядку названо особливості діалогічного мовлення?

1. Фрагментарне, уривчасте, граматичне, незв'язне мовлення.
2. Мовлення, при якому виникає необхідність одну думку виразити в різних послідовних висловлюваннях.
3. В значній мірі мимовільне мовлення.
4. Мовлення, в якому широко використовуються немовні комунікативні засоби – жести, міміка і ін.

10. В якому рядку називаються особливості монологічного мовлення:

1. Мовлення, смисл якого зрозумілий лише у зв'язку з ситуацією.
2. Граматичні зв'язки виражені найповніше.
3. Мовлення, яке заздалегідь планується, програмується, готується.
4. Мовлення, в якому наступні висловлювання в більшій мірі обумовлені попередніми висловлюваннями партнерів.

Практичне заняття 5. Уява та увага.

План

1. Уява, її функції та види.
2. Прийоми створення образів уяви.
3. Види уваги.
4. Основні властивості уваги.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 8, 9, 13]

Мета: узагальнити знання здобувачів про уяву та увагу, їх види, функції та властивості, прийоми створення образів творчої уяви, розвивати вміння аналізувати та узагальнювати отриманий матеріал, уважність; виховувати прагнення до самовдосконалення та самоосвіти.

Вивчити основні поняття: уява, види уяви, мрія, репродуктивна уява, творча уява, аглютинація, гіперболізація, акцентуація, типізація, літота, увага, мимовільна увага, довільна увага, післядовільна увага, концентрація уваги, розподіл уваги, переключення уваги, обсяг, стійкість уваги, неухважність

Питання для контролю

1. У чому полягає специфічність відображення дійсності в процесах уяви?
2. Чим зумовлена діяльність людської уяви?
3. Від чого залежить багатство створюваних людиною образів уяви?
4. У чому полягає принципова різниця образів репродуктивної та продуктивної уяви?
5. У чому полягають особливості мрії як різновиду творчої уяви?
6. У чому виявляється зв'язок процесів чуттєвого пізнання і мислення з уявою?

7. Яким є механізм впливу образів уяви на фізіологічні процеси людини?
8. Як пов'язана уява з емоційно-вольовою сферою особистості?
9. Яка роль уваги в житті та діяльності людини?
10. Охарактеризуйте види уваги.
11. Які властивості уваги?

Практична частина

Обґрунтуйте відповідь

1. Чи є уява у тварини?
2. Чи є принципова різниця між уявленнями творчої уяви та галюцинаціями?
3. Чи погодитеся ви з думкою, що мрія - це створення образів уяви, в справдженні яких людина впевнена?
4. Чи може бути уява дитини багатшою, ніж уява дорослої людини?
5. Визначте, які прийоми створення образів уяви використані: винахідником - при конструюванні дирижабля, гідролітака; письменником - при створенні літературного персонажа; художником-карикатуристом - при створенні дружнього шаржу.
6. Поясніть, чому деякі люди, не обізнані з медициною, прочитавши опис того чи іншого захворювання, схильні уявляти, що й вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються симптоми цієї хвороби.
7. Що таке неухважність? Назвіть причини неухважності.
8. Виявіть різницю між обсягом та розподілом уваги. Наведіть приклади.
9. Назвіть умови: а) за яких можливий розподіл уваги; б) які сприяють переключенню уваги. Наведіть приклади.
10. Які, на Ваш погляд, є можливості розвитку уваги? Наведіть приклади.

Психологічні задачі

1. Як ви можете пояснити наступне:
  - А. На одноманітні зауваження вчителя учні перестають реагувати.
  - Б. Студент розгублюється біля дошки, хоча й знає матеріал.
  - В. Захоплена розв'язанням якоїсь задачі, дитина не помічає того, що діється навколо.
2. Яка з нижче наведених думок відповідає дійсності? Що ж насправді є ознакою уважності?
  - А. Одні вважають, що ознакою уважності є здатність людини протягом тривалого часу, не відволікаючись, розв'язувати якусь задачу.
  - Б. На думку других, уважний той, хто розповідаючи, бачить і чує все, що діється навколо.
  - В. Треті переконані: уважна людина може одночасно слухати якесь повідомлення, записувати його, розуміти та вносити свої корективи в зміст записаного.
3. Поясніть, чому практично неможливо утримати увагу студентів після того, як пролунав дзвінок на перерву?

4. Поясніть вислів

«Увага – це ті єдині двері нашої душі, через які, безумовно, проходять всі об'єкти зовнішнього світу, відображені свідомістю» (К.Д.Ушинський).

«Геній – це невідступна увага» (Ж.Кюв'є).

5. Поясніть психологічний зміст прислів'їв.

1. Сім раз відміряй, один раз відріж.

2. Дурень думкою багатіє.

3. Високо літає, та низько сідає.

6. Психологічно обґрунтуйте такі психологічні прийоми керівництва увагою:

- переключення (заміна слухової інформації на зорову тощо);
- фактор напівсуті;
- несподівані прийоми;
- неповне подання змісту;
- гумор;
- відверте попередження про те, що мова йтиме про складні та нецікаві речі;
- початок бесіди про справи співрозмовника.

Тестові завдання

1. Яке з поданих нижче визначень уяви є правильним?

1. Створення в голові людини чітких образів раніше сприйнятих об'єктів.
2. Створення в голові людини нових для неї образів на основі словесного опису їх.
3. Сукупність уявлень про навколишню дійсність.
4. Створення в голові людини образів об'єктів, яких вона ніколи не сприймала, на основі попереднього досвіду.

2. В якому з наведених висловлювань мова йде про уяву?

1. Психічна діяльність, яка виявляє внутрішні, суб'єктивні стани людини, її афект, бажання, враження.
2. Узагальнене і опосередковане відображення дійсності.
3. Складна психічна діяльність, яка є вродженою здібністю, що розвивається, незалежно від умов життя і виховання.
4. Відображення реальної дійсності в нових образах, інших сполученнях і зв'язках.

3. В якому з наведених варіантів дається правильна характеристика творчої уяви? Творча уява – це:

1. Створення образів нових, оригінальних об'єктів на основі попереднього досвіду.
2. Створення образів об'єктів на основі їх словесної характеристики, графічного зображення.
3. Створення образів об'єктів, які зустрічалися в житті і діяльності людини.
4. Своєрідна дослідницька робота мислення.

4. У якому з поданих нижче визначень йдеться про творчу уяву?

1. Самостійне створення в голові людини нових образів на основі попереднього досвіду.
2. Створення в голові людини картин далекого майбутнього.
3. Психічна діяльність в результаті якої відбувається самостійне створення в голові людини нових думок.
4. Створення в голові людини образів нових для неї об'єктів на основі словесного опису.

5. У якому з рядків перелічені види діяльності включають творчу уяву дітей?

1. Виготовлення стільця дітьми за зразком вихователя.
2. Переказ казки дітьми.
3. Малювання дітьми щойно відвіданого зимового парку.
4. Придумування дітьми казки.

6. В якому з варіантів правильно визначається мрія?

1. Мрія – це творча уява, скерована на конкретні вчинки, поведінку.
2. Мрія – це образ бажаного майбутнього.
3. Мрія – це фантастичне бачення свого майбутнього.
4. Мрія – це придумування людиною картин життя і діяльності.
7. *Яке з наведених визначень уваги є правильним?*
  1. Увага – це форма психічної діяльності, що виникає при дії об'єкта на органи чуття.
  2. Увага являє собою вибіркоче сприймання об'єктів.
  3. Увага – це форма психічної діяльності людини, що виявляється у скерованості і зосередженості її свідомості на певних об'єктах.
  4. Увага – це робочий стан організму, установка аналізаторів на подразники.
8. *У якому рядку всі перелічені властивості подразників сприяють привертанню до них уваги?*
  1. Раптовість, сила, тривалість, нерухомість.
  2. Сила, контраст з фоном, нерухомість, раптовість.
  3. Сила, монотонність, раптовість, зміна положення в просторі.
  4. Раптовість, сила, зміна положення в просторі, контраст з фоном.
9. *Як називається здатність людини тривалий час зосереджуватись на об'єкті?*
  1. Коливання уваги.
  2. Стійкість уваги.
  3. Обсяг уваги.
  4. Концентрація уваги.
10. *Як називається здатність людини свідомо змінювати спрямованість своєї діяльності?*
  1. Розподіл уваги.
  2. Обсяг уваги.
  3. Переключення уваги.
  4. Коливання уваги.

Практичне заняття 6. Емоційно – вольові процеси.

План

1. Поняття про емоції та почуття, їхні властивості та основні функції.
2. Види емоцій та їх класифікація.
3. Форми переживання емоцій та почуттів.
4. Вольові дії людини. Етапи вольових дій.
5. Вольові якості особистості.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 8, 9, 13]

Мета: вдосконалити знання здобувачів про емоції, почуття та волю, їх природу та класифікацію, вольові якості особистості; розвивати вміння контролювати свої емоції та почуття; виховувати моральні, естетичні, інтелектуальні почуття та вольові якості студентської молоді.

Вивчити основні поняття: емоції, почуття, настрої, стрес, дистрес, афект, фрустрація, вищі почуття, моральні почуття, інтелектуальні почуття, естетичні почуття, практичні почуття, воля, вольові дії, вольові якості.

Питання для контролю:

1. Як відбувається відображення дійсності почуттями і чим воно відрізняється від відображення у пізнанні?
2. У чому полягає відмінність між емоціями та почуттями?

3. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники можуть впливати на настрій?
4. Якими є головні ознаки афекту?
5. Які ознаки характеризують пристрасті як форму переживання почуттів?
6. У чому полягають відмінності емоцій людини від емоцій тварини?
7. Чому моральні, інтелектуальні, естетичні та праксичні почуття належать до вищих почуттів?
8. Які функції волі ?
9. Які етапи вольової дії?
10. Які вольові якості особистості?

Практична частина

Проблемно творчі запитання та завдання.

1. Чи завжди в стані афекту людина втрачає контроль над своєю поведінкою?
2. Чи завжди страх невідомого викликає в людини стресовий стан?
3. Чи можна стверджувати, що поняття «моральні почуття» та «моральні переконання» в принципі є тотожними?
4. Чи можна стверджувати, що механізми виникнення стресу та фрустрації принципово відмінні?
5. Чим можна пояснити, що тривале розлучення близьких людей завжди супроводжується стійкими негативними переживаннями?
6. Чим можна пояснити, що іноді емоційні реакції не відповідають об'єктивним впливам?
7. Чому людина в горі почуває себе легше, коли виплачеться?

Психологічні задачі

1. *Завершіть стародавню притчу. Дайте пояснення описаному явищу.*

„Куди ти йдеш?“ – запитав мандрівник, зустрівшись з Чумою. „Іду в Багдад. Мені потрібно заморити там п'ять тисяч чоловік“. Через кілька днів той же мандрівник знову зустрів Чуму. „Ти сказала, що замориш п'ять тисяч, а заморила п'ятдесят“, - сказав він їй. „Ні, - заперечила Чума, - я загубила лише п'ять. Решта померли від...“.

2. *Чи можна вважати нижчезазначені дії вольовими? Як пояснити їх природу?*

Є люди, які без особливої необхідності вдаються до небезпечних, ризикованих дій. Напевне не випадково деякі водії їздять так, начебто навмисне шукають небезпеку, а альпіністи обирають найскладніший шлях до важкодоступної вершини.

3. *Чим пояснити виникнення протиріч? Про які особливості волі це говорить?*

Досить часто ми стикаємось з випадками, коли, прийнявши рішення, людина деколи починає сумніватись в правильності і не виконує прийнятого рішення. Буває й так, що вона відкладає виконання наміченого, не може розпочати діяти у вибраному напрямку, переконує себе, що з виконанням рішення можна ще почекати.

4. *Визначіть, які з перерахованих понять і негативних емоцій відповідають підвищеній, а які - зниженій активності людини. Наведіть власні приклади.*

Радість, фантазії, страх, щастя, жах, екстаз, смуток, туга, захоплення, страждання, ейфорія, паніка, гнів, пригніченість, насолода, роздратованість, подив, цікавість, піднесення.

Тестові завдання

1. *Яке твердження щодо емоцій є правильним?*

1. Виразні рухи завжди посилюють емоції.
2. Виразні рухи послаблюють емоції.
3. Виразні рухи є лише зовнішнім виявленням емоцій.
4. Виразні рухи є причиною виникнення емоцій.

2. *У яких з наведених варіантів перелічено лише прості емоції?*

1. Задоволення від смачного сніданку.
2. Задоволення від досягнення успіху у навчанні.
3. Страх матері за здоров'я дитини.
4. Страх темноти.

3. *Яке з поданих нижче визначень почуттів є найточнішим?*

1. Відображення навколишніх предметів та ставлення до них.
2. Реакція людини на все навколишнє.
3. Переживання, в яких виявляється ставлення людини до навколишнього та до самого себе.
4. Своєрідне ставлення людини до того, що вона сприймає.

4. *У якому рядку названо тільки почуття?*

1. Гнів, страх, радість, почуття власної гідності.
2. Любов, незадоволення, спрага, туга.
3. Совість, ненависть, біль, презирство.
4. Сором, симпатія, бажання, кохання.

5. *Визначення: "вищі почуття" – це:*

1. Вроджені переживання, вони є і у тварин.
2. Притаманні тільки людині, є результатом її виховання і впливу середовища.
3. Переживання, пов'язані з задоволенням органічних потреб.

6. *В якому з наведених варіантів названі лише інтелектуальні почуття?*

1. Любов до знань, почуття нового, допитливість, радість пізнання.
2. Здивування, сумнів, захоплення, сором, нудьга, гумор, задоволення.
3. Допитливість, любов до прекрасного, захоплення, сумнів, настрої.
4. Любов до знань, нудьга, радість пізнання, впевненість, характер.

7. *Що є характерним для естетичного почуття людини?*

1. Переживання свого ставлення до красивого або некрасивого.
2. Переживання задоволення або незадоволення від смачного обіду.
3. Переживання радості, задоволення від успішно складеного іспиту.
4. Гуманізм, здивування, почуття дружби.

8. *Яка сукупність з наведених нижче ознак характеризує афект?*

1. Виникає поступово, буває стійким; яскраво не виявляється.
2. Сильне, стійке переживання, яскраво назовні не виявляється.
3. Сильне переживання, виникає раптово, зовні виявляється яскраво, протікає бурхливо.
4. Слабке, нестійке переживання, виникає в певній ситуації.

9. *Воля – це:*

1. Уміння протистояти порадам і вимогам інших.
2. Наполягати будь-що на своєму.
3. Свідома саморегуляція власної поведінки.
4. Здатність активно домагатись поставленої мети, переборюючи зовнішні і внутрішні перешкоди.

10. *У яких рядках перелічено лише позитивні вольові якості особистості?*

1. Наполегливість, самостійність, упертість, цілеспрямованість, мужність.
2. Цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, сміливість, вередування, витримка.
3. Самовладання, сміливість, наполегливість, мужність.

4. Цілеспрямованість, сміливість, навіюваність, мужність.

Практичне заняття 7. Особистість в діяльності та спілкуванні

План

1. Загальне поняття про особистість та її структуру.
2. Характеристика спрямованості особистості.
3. Класифікація видів діяльності. Способи діяльності.
4. Спілкування, його структура і функції спілкування

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: узагальнити знання здобувачів про особистість, її структуру, діяльність та спілкування, їх види та засоби; розвивати мислення, пам'ять, увагу, уяву; виховувати прагнення до самовдосконалення; формувати адекватну самооцінку.

Вивчити основні поняття: особистість, індивід, людина, індивідуальність, спрямованість особистості, потреби, мотиви, інтереси, ідеали, переконання, світогляд, діяльність, уміння, навички, звички, спілкування, функції спілкування.

Питання для контролю:

1. Що означають поняття «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність»?
2. Доведіть правильність твердження: кожна особистість є індивідом, проте не кожний індивід - особистість.
3. Які компоненти структури особистості є провідними і визначають поведінку людини?
4. У чому полягає сутність спрямованості особистості? Чи можна розуміти спрямованість людини як прояв усіх притаманних їй спонукань?
5. Яку роль відіграють інтереси в діяльності людини? Охарактеризуйте види інтересів?
6. Якими є головні компоненти діяльності?
7. Які основні види діяльності ?
8. Які функції та засоби спілкування?

Практична частина

Як ви розумієте дані вислови?

1. Той, хто хоче, робить більше, ніж той, хто може (Мерсь).
2. Коли двоє роблять одне й те ж, виходить не одне й те ж (Теренці).
3. Те, що хочемо здійснити серцем, не варте того, що ми повинні здійснити уміннями (Тіллі).
4. Щоб зробити що-небудь, потрібно небагато сил, а от щоб визначити, що саме варто робити, потрібно насправді надто багато сил (Кін Хаббард).
5. Хто може – робить, хто не може - вчить (Б. Шоу).

6. А. Екзюпері: Єдина справжня розкіш – це розкіш людського спілкування.

7. Творче завдання

Скласти психологічну самохарактеристику за планом: а) який (яка) я є; б) яким (якою) я хочу бути; в) яким (якою) я можу бути; г) що про мене думають інші; що я можу зробити, щоб стати таким, яким я хочу бути ?

Психологічні задачі

1. Чому не можна поставити знак рівності між індивідом і особистістю? Чи відомий Вам факт існування індивіда, який не був би особистістю? Чи відомий факт існування особистості поза і без індивіда як її конкретного носія?

2. Доведіть справедливість Вашої відповіді.

Існує думка, що кожна особистість являє собою неповторну єдність спадкових, психічних і соціальних рис, що перебувають у нерозривному зв'язку з конкретною ситуацією життя даного індивіда. Чи можна складне і неповторне, що є в особистості звести до певних груп і розглядати кожну особистість як представника однієї з цих груп?

3. Виділіть окремо ті особливості, які характеризують людину або як індивіда, або як особистість.

Сумлінність, несміливість, висока швидкість рухових реакцій, скромність, правдивість, пластичність, упертість, швидкий темп діяльності, реактивність, рухливість, мала чутливість до громадської оцінки.

4. Доведіть правильність відповіді.

Чи можна погодитися з точкою зору, що розумовий розвиток повністю залежить від навчання. При відповідному методі навчання кожна дитина на будь-якій стадії розвитку може повноцінно засвоїти всякий навчальний матеріал.

5. В яких прикладах мова йде про уміння, навички, звички:

А. Людина, яка оволоділа письмом, швидко, не втрачаючи час на певні типи речень, безпомилково ставить розділові знаки.

Б. При переході вулиці зі світлофором людина кидає погляд на нього навіть тоді, коли рух транспорту відсутній.

Тестові завдання

1. Індивід – це:

1. Конкретна людина з усіма її природними і фізичними якостями.
2. Людина як об'єкт і суб'єкт соціальних відносин
3. Представник роду Homo Sapiens, член певної спільності.

2. Особистість – це:

1. Індивід як суб'єкт практичної діяльності.
2. Якість індивіда, яка визначається включенням в суспільні відносини і формується в спільній діяльності і спілкуванні.
3. Особлива незмінна духовна сутність, “цілком психологічна істота”.

3. В якому рядку названі лише властивості особистості?

1. Зовнішній вигляд, ріст, обличчя, колір очей.
2. Відносно постійні, стійкі властивості, швидкість рухів, характер індивідуального життя, настрої.
3. Вибіркове ставлення до навколишнього світу, увага, пам'ять.
4. Риси особистості, що проявляються в стилі поведінки, в стосунках людей, здібності, характер, темперамент.

4. Виберіть варіант, у якому людина характеризується як особистість:

1. Приємний голос, наполегливість, ідеали; красива хода; воля.
2. Старанність, правдивість, інтереси, здібності, принциповість, гордість.

3. Чуйність, емоційна збудливість, висока сенсорна чутливість, інтерес до спорту, аперцепція.
  4. Відвага, мужність, музичний слух, розум, літературні здібності, синестезія.
5. *Індивідуальність - це:*
1. Особистість з її неповторним сполученням психічних станів, емоцій і почуттів.
  2. Особистість в її своєрідності і оригінальності психологічних властивостей, процесів і станів.
  3. Людина з усіма її фізичними і фізіологічними характеристиками.
6. *У визначенні: психічний стан, який характеризується стійкими поглядами, впевненістю в правильності своїх думок і позицій – розкривається:*
1. Ідеал.
  2. Переконавання.
  3. Почуття.
  4. Ерудиція.
7. *Визначення: потреба наслідувати, прийнятий особистістю як зразок поведінки, розвитку, діяльності – розкриває:*
1. Потреби.
  2. Інтереси.
  3. Ідеали.
  4. Переконавання.
8. *Визначення: вибіркове ставлення особистості до предметів і явищ навколишнього середовища завдяки їхнього життєвого значення або емоційної забарвленості і привабливості – розкриває поняття:*
1. Потреби.
  2. Інтереси.
  3. Ідеали.
  4. Переконавання.
9. *Усвідомлення людиною з допомогою мови себе самої, своїх дій і вчинків, своїх думок, переживань і різноманітних психічних якостей, свого ставлення до природи, до інших людей.*
1. Самоутвердження.
  2. Свідомість.
  3. Самосвідомість.
  4. Діяльність.
10. *Визначте джерело будь-якої активності особистості:*
1. Світогляд, переконання.
  2. Знання, ерудиція.
  3. Потреби.
  4. Інтереси.

Практичне заняття 8. Темперамент. Характер.

План

1. Темперамент та його властивості.
2. Психологічна характеристика типів темпераментів.
3. Поняття про характер, його вияви.
4. Провідні риси характеру.
5. Формування характеру.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: вдосконалити знання студентів про темперамент та характер, типи та властивості темпераменту, риси характеру; розвивати індивідуальні властивості темпераменту; формувати цінні риси особистості.

Вивчити основні поняття: темперамент, врівноваженість, сила, збудження, гальмування, динамічність, екстраверсія, інтроверсія, пластичність, лабільність, характер, структура характеру, формування характеру.

Питання для контролю:

1. Якими властивостями перебігу психічної діяльності характеризується темперамент ?
2. У чому виявляються особливості поведінки інтроверта та екстраверта?
3. Як може позначатися темперамент на формуванні рис особистості ?
4. Які риси поведінки свідчать про її характер? Які компоненти можна виокремити в структурі характеру?
5. Якими є умови формування характеру?
6. Які основні компоненти здібностей?
7. Як пов'язані між собою здібності та задатки?
8. Які психічні властивості людини сприяють розвитку здібностей?
9. Які умови розвитку здібностей?

Практична частина

Завдання та проблемні ситуації

1. Чи завжди індивідуально-психологічні властивості людини, що виявляються в ранньому дитинстві, зберігаються в подальшому її житті? Чим це можна пояснити?

2. Які поєднання типів темпераменту найчастіше зустрічаються? Чим це можна пояснити психологічно?

3. У чому може виявлятися врахування вчителем, лікарем особливостей темпераменту учня або пацієнта?

4. Чому сангвініки легко пристосовуються до нових умов життя, а флегматики важко?

5. Чи можна визначити темперамент у немовлят?

6. Чи можна змінити темперамент? Обґрунтуйте свою думку на конкретних прикладах.

7. Який темперамент кращий для педагогічної діяльності? Як слід враховувати особливості свого темпераменту в ході формування індивідуального стилю педагогічної діяльності?

Психологічні задачі

1. Дайте характеристику темпераменту учня. Яка його властивість виступає на перший план?

У характеристиці випускника школи Віктора М., написано: "Надає перевагу завданням високої складності. Зосереджений, витривалий у роботі,

яка потребує терпіння Легко переходить від одних дій до інших, виконує їх рівномірно, від початку до кінця. Йому притаманна висока розумова активність, він допитливий і любить показувати свої знання перед товаришами і вчителями.”

2. Про що свідчать отриманні результати? Чи є “кращі” і “гірші” властивості нервової системи?

За даними досліджень, для оволодіння навичками жонглювання, потрібна така властивість нервової системи, як рухливість. Тому жонглерами не можуть стати люди з інертною нервовою системою. Проте, ще більше значення має лабільність: лабільні навчаються жонглювати у 2-3 рази швидше за рухливих.

3. Про що свідчать отриманні результати? Що вони дають для розуміння природи характеру?

7 пар розлучених з дитинства монозиготних близнюків виховували в подібних умовах, 27 парами опікувалися родичі батьків, 13 пар поділили між собою друзі їхніх батьків, 10 пар зростали у родинх незнайомих між собою людей. Було виявлено, що ступінь подібності між близнюками від групи до групи зменшувався, причому більше це стосувалося характеру, а менше – здібностей.

4. Визначте тип темпераменту Оленки.

Дуже рухлива дівчинка, із жвавою мімікою. Легко зближується з ровесниками. Іноді забуває про доручення. Бувають випадки, коли засмучується, але ненадовго. Настрій у дівчинки переважно веселий і бадьорий. Легко захоплюється всім новим, але порівняно швидко втрачає інтерес. Дівчинка дуже говірка.

5. Група студентів мала схарактеризувати свого товариша, використовуючи лише прислівники. В результаті було отримано такий ряд слів: стриманий, емоційно стійкий, серйозний, сумлінний, чутливий, чуйний, творчий, активний.

Які з цих слів описують темперамент, а які - характер? Як це можна визначити?

7. Поясніть психологічний зміст прислів'їв.

1. Слова й діла показують всім, хто є ким.
2. Перш ніж судити інших, подивись на себе.
3. На неохайній людині всяка одежа погана.
4. Стримуй себе у всьому, а найбільше в словах.
5. Пташка красна пір'ям, а людина – вчинками.

8.3 перерахованих нижче якостей випишіть ті, що характеризують сангвініка, флегматика, холерика, меланхоліка:

підвищена активність, тривала працездатність, енергійність, стриманість, гарячкуватість, непосидючість, терпимість, сповільненість рухів та мови, повільна зміна почуттів та настрою, слабка емоційна збудливість, швидке

засвоєння і перебудова навичок, афективність, бідність рухів, мала активність, в'ялість, виразність міміки і пантоміміки, мовчазність, гіперсензитивність

Тестові завдання

1. Визначте основні характеристики темпераменту:

1. Динамічність, вродженість, циклічність.
2. Активність, емоційність, моторика.
3. Енергійність, константність, спрямованість.
4. Стабільність, усвідомленість, вибірковість.

2. Яке з наведених тверджень є правильним:

1. Деякі типи темпераменту мають більше негативних рис, ніж негативних.
2. Всі діти-холерики агресивні та нестримані.
3. Не існує поганих та хороших типів темпераменту.
4. Сангвініки найкраще навчаються.

3. Комунікабельність, адаптивність, поверховість, дотепність притаманні такому типу темпераменту:

1. Холеричному.
2. Меланхолічному.
3. Сангвінічному.
4. Флегматичному.

4. Оптимізм, енергійність, імпульсивність, конфліктність притаманні такому типу темпераменту:

1. Холеричному.
2. Меланхолічному.
3. Сангвінічному.
4. Флегматичному.

5. Делікатність, вразливість, схильність до роздумів та замкнутість притаманні такому типу темпераменту:

1. Холеричному.
2. Меланхолічному.
3. Сангвінічному.
4. Флегматичному.

6. Інертність, надійність, малорухливість, миролюбність притаманні такому типу темпераменту:

1. Холеричному.
2. Меланхолічному.
3. Сангвінічному.
4. Флегматичному.

7. Сукупність провідних і найбільш стійких індивідуальних якостей особистості, що виявляється в діяльності, спілкуванні та поведінці, називається:

1. Здібностями.
2. Мотивами.
3. Темпераментом.
4. Характером.

8. Яке з наведених тверджень є правильним:

1. Якості характеру у більшій мірі є вродженими.
  2. Характер формується і проявляється в діяльності.
  3. Характер людини повністю визначається темпераментом.
  4. Характер є прояв людини як соціального індивіда.
- 9. З числа наведених нижче положень про характер виберіть ті, які найбільш повно*

розкривають поняття «характер»:

1. Риси характеру – це ставлення особистості до певних сторін дійсності.
  2. Риси характеру – це певні способи дій.
  3. Риси характеру виявляються за будь-яких обставин і умов.
  4. В характері виявляються і стосунки особистості, і способи дій, за допомогою яких ці стосунки відбуваються.
10. *Відношення до людей, до діяльності, приватної власності, а також відношення до себе входять до структури:*
- 1) характеру;
  - 2) діяльності;
  - 3) свідомості;
  - 4) здібностей.

Практичне заняття 9. Здібності

План

1. Здібності та задатки.
2. Види здібностей.
3. Рівні розвитку здібностей.
4. Умови розвитку здібностей.
5. Зв'язок темпераменту, характеру і здібностей.

Рекомендована література: [1, 4, 6,7, 8, 9, 13]

Мета: вдосконалити знання студентів про здібності, їх види та рівні розвитку; розвивати загальні та спеціальні здібності; формувати інтерес до вивчення психології.

Вивчити основні поняття: здібності, задатки, загальні здібності, спеціальні здібності, обдарованість, талант, геніальність.

Питання для контролю:

1. Поясніть сутність здібностей.
2. Що таке задатки? В якому зв'язку перебувають вони із здібностями?
3. Які основні компоненти здібностей?
4. Які види здібностей?
5. Дайте характеристику загальних та спеціальних здібностей.
6. Охарактеризуйте рівні розвитку здібностей.
7. Які психічні властивості людини сприяють розвитку здібностей?
8. Які умови розвитку здібностей?

Практична частина

Завдання та проблемні ситуації

1. В чому виявляються індивідуальні відмінності в здібностях людей?
2. Що ви розумієте під обдарованістю, талановитістю, геніальністю? Назвіть імена людей, яких ви відносите до обдарованих, талановитих, геніальних. Поясніть своє розуміння цих рівнів здібностей.
3. Здібність - це можливість чи дійсність?
4. В якому співвідношенні знаходяться здібності і сукупність знань, вмінь, навичок? Здібності і задатки.
5. В чому соціально-історична обумовленість здібностей?

Психологічні задачі

1. *Про що свідчать отриманні результати? Що вони дають для розуміння природи характеру?*

7 пар розлучених з дитинства монозиготних близнюків виховували в подібних умовах, 27 парами опікувалися родичі батьків, 13 пар поділили між собою друзі їхніх батьків, 10 пар зростали у родинях незнайомих між собою людей. Було виявлено, що ступінь подібності між близнюками від групи до групи зменшувався, причому більше це стосувалося характеру, а менше – здібностей.

2. *Чому спостерігаються вищенаведені факти? Як ці дані характеризують обдарованість?*

Тестування показало, що IQ обдарованих дітей коливається в межах від 141 до 170 балів (розумова норма 91-110 балів). Усього їх 2-3% від загальної кількості дітей того чи іншого віку. За даними міжнародних організацій, серед учнів, яких щорічно відраховують зі школи через неуспішність і нездатність до навчання, обдарованих дітей буває до 30%. Відомо також, що діти, на яких покладали великі сподівання, далеко не завжди виправдовують їх.

3. У житті часто трапляється так, що люди, які мають хороші задатки до розвитку здібностей, не реалізували їх. *Які причини найчастіше виникають як перепона на шляху їх розвитку.*

4. Однокласники Дмитро К. і Валерій Д. негласно змагаються один з одним. Проте Дмитро майже не готується до уроків, задовольняючись тим, що зрозумів з пояснень вчителя. У вільний час він багато читає, надаючи перевагу науково-популярній літературі. Валерій ретельно готується до занять, нерідко звертається по допомогу до батьків. Дмитро випереджає Валерія при розв'язуванні задач, які потребують творчого, нешаблонного підходу. Валерію краще даються ті, де потрібно виявити глибокі, ґрунтовні знання.

Хто з хлопців краще закінчить школу? Що можна сказати про здібності цих учнів?

5. За якими ознаками виявляються обдаровані діти, діти- вундеркінди?

6. Від здібностей, як відомо, залежить успішність оволодіння людиною знаннями, вміннями, навичками в школі й вузі, рівень професійної майстерності. Слід було б очікувати, що і життєві успіхи будуть прямо залежати від здібностей. Проте досвідчені педагоги знають: далеко не всі здібні учні можуть похвалитися життєвими досягненнями, і навпаки, учні, які не відзначались великими здібностями, досягали неабияких життєвих висот.

Чому так буває? Чому життєві успіхи людини не залежать безпосередньо від її здібностей?

7. *Які з перелічених точок зору на походження здібностей (розвиток здібностей залежить тільки від спадкових рис; розвиток здібностей*

залежить лише від виховання; розвиток здібностей залежить від задатків і виховання; за одних і тих самих задатків ступінь розвитку здібностей зумовлений вихованням), мають місце в наведених нижче випадках?

В яких визначальним є біологічний чинник, а в яких - соціальний?

а) В Англії кожну дитину в 11 років піддають випробуванням на коефіцієнт розумової обдарованості (ІСЗ), після чого одних дітей віддають у школи, що дають можливість здобути широку освіту, інших - у школи, які готують дітей до виробничої діяльності;

б) японський педагог С. Судзукі готує музик-скрипалів. У його школу приймають усіх дітей, не відбираючи;

в) психолог О. Лурія спостерігав за розвитком однояйцевих близнюків-дошкільнят. Їх по-різному вчили гратися з будівельними матеріалами. У результаті, в одного з них будови були складніші, різноманітніші й оригінальніші;

г) було помічено, що дуже багато студентів, які успішно й творчо займалися математикою, вступили до університету після закінчення однієї і тієї самої школи, де навчалися в одного й того ж самого педагога-математика;

е) деякі вчені - біологи вважають, що назріла необхідність у створенні багатой людської натури шляхом пересаджування ядер статевих клітин різнобічно обдарованих, талановитих людей.

Тестові завдання

1.Індивідуально-психологічні особливості людини, які забезпечують успіх в діяльності, легкість і швидкість оволодіння нею називається:

- 1) Якості темпераменту.
- 2) Риси характеру.
- 3) Здібності.
- 4) Мотиви.

2.Яке твердження є правильним?

- 1) Здібності існують незалежно від діяльності і поза нею.
- 2) Поза діяльністю здібності існувати не можуть.
- 3) Здібності в діяльності виявляються, в ній і розвиваються.
- 4) Здібності розвиваються незалежно від діяльності, але в діяльності виявляються.

3.Найвищий ступінь розвитку здібностей, що проявляється в творчій діяльності, результати якої вплинули на хід історії називається:

- 1) Талант.
- 2) Геніальність.
- 3) Обдарованість.
- 4) Лідерство.

4. Яке з наведених визначень здібностей є правильним:

- 1) здібності - індивідуально-психологічні властивості, що є необхідною умовою виконання творчої діяльності;
- 2) психічні властивості, що зумовлюють успішне навчання;
- 3) психічні властивості, що є природженими і служать основною успішного виконання будь-якої діяльності;
- 4) індивідуально-психологічні властивості, що відповідають вимогам даної діяльності та є умовою її успішного виконання;
- 5) індивідуально-психологічні властивості, що виявляються і розвиваються в творчій діяльності.

5. Серед наведених нижче відповідей виберіть ту, в якій перераховані лише спеціальні здібності:

- 1) музичні, спортивні, здібності до навчання, літературні, художні;
  - 2) спортивні, розумові, технічні, педагогічні, музичні, математичні;
  - 3) розумові, педагогічні, здібності до навчання, художні, музичні;
  - 4) літературні, артистичні, математичні, художні, педагогічні, спортивні.
6. *Під задатками треба розуміти:*
- 1) Природжені здібності до якоїсь діяльності.
  - 2) Здобуті в процесі навчання і виховання властивості особистості, що характеризують її здатність до якоїсь діяльності.
  - 3) Психологічні властивості, що є умовою успішного виконання якоїсь діяльності.
  - 4) Природжені анатомо-фізіологічні особливості, що є однією з передумов розвитку здібностей.
7. *Комунікативність, педагогічний такт, спостережливість, вимогливість, уміння переконувати є ... здібностями:*
- 1) Розумовими.
  - 2) Загальними.
  - 3) Педагогічними.
  - 4) Літературними.
8. *До індивідуально-психологічних особливостей особистості не належить:*
- 1) спрямованість;
  - 2) темперамент;
  - 3) характер;
  - 4) сприймання.
9. *Про наявність здібностей до того чи іншого виду діяльності свідчить (ать):*
- 1) низький темп навчання відповідної діяльності,
  - 2) значні енергетичні витрати щодо виконання даної діяльності,
  - 3) індивідуальна своєрідність виконання діяльності,
  - 4) відсутність зв'язку зі спрямованістю.
10. *Перша і найбільш рання ознака обдарованості, що проявляється в прагненні, тяжінні дитини (або дорослого) до певної діяльності називається:*
- 1) задатками,
  - 2) здібностями,
  - 3) нахилами,
  - 4) талантом.

Практичне заняття 10. Контрольний захід Перелік питань для модульного контролю

1. Предмет, завдання та методи психології.
2. Етапи розвитку психіки.
3. Види мислення.
4. Форми переживання емоцій і почуттів.
5. Етапи вольової дії.
6. Види та властивості відчуттів.
7. Психологічна структура особистості.
8. Види пам'яті.
9. Види та властивості сприймання.
10. Види та властивості уваги
11. Спрямованість особистості.
12. Вольові якості особистості.
13. Характеристика типів темпераменту.

- 14.Класифікація методів психології.
- 15.Мовлення, його види та функції.
- 16.Види вищих почуттів.
- 17.Характеристика мислительних операцій.
18. Види та рівні розвитку здібностей.
- 19.Уява та її види.
- 20.Процеси пам'яті.
21. Способи діяльності: вміння, навички, звички.
- 22.Умови ефективного запам'ятовування.
- 23.Характер, класифікація рис характеру.
- 24.Діяльність та її структура.

1.3 Критерії оцінювання знань

Відповіді та інші види активності здобувачів на практичних заняттях оцінюються за шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Тест (тест досягнень, тематичне тестування) – це набір стандартизованих завдань з визначеного матеріалу, який встановлює ступінь засвоєння його студентами.

Критерії оцінювання тестових завдань є:

«Відмінно» – 100% - 90% вірних відповідей

«Добре» – 89%- 75% вірних відповідей

«Задовільно» – 74% - 60% вірних відповідей

«Незадовільно» – до 60% вірних відповідей

Методи письмового контролю – забезпечують глибоку і всебічну перевірку засвоєння програмового матеріалу. У письмовій роботі здобувачеві необхідно показати як теоретичні знання, так і вміння застосовувати їх для розв'язування конкретних завдань, психологічних проблем, ситуацій.

Критерії оцінювання письмової роботи здобувачів є:

«Відмінно» – виставляється за повну, правильну і обґрунтовану відповідь в письмовій формі. Студент оволодів понятійним апаратом, уміє конкретизувати теоретичні положення, виділяє суттєве в навчальному матеріалі, відповідає логічно, послідовно, уміє впевнено використовувати засвоєні способи дій в нових ситуаціях, типових, варіативних чи нестандартних.

«Добре» – показник хорошої успішності, її виставляють за правильну обґрунтовану відповідь, з якої свідчить, що студент розуміє теоретичний матеріал і володіє навиками і вміннями самостійної навчально-пізнавальної діяльності, допускаючи при цьому деякі несуттєві неточності під час виконання письмової роботи.

«Задовільно» – показник задовільної успішності. Він свідчить про те, що знання мають розрізнений, фрагментарний характер, що студент здатний відтворити певну суму фактичних знань (іноді не усвідомлюючи в цілому їх

глибини, узагальненості), здатен використовувати засвоєні способи дій в типових умовах.

«Незадовільно» – виставляється за неправильну відповідь, яка не відповідає змісту вивченого матеріалу і свідчить про нерозуміння його основних положень. В письмових відповідях мають місце грубі системні помилки.

Методи усного контролю – бесіда, доповідь здобувача, роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна відповідь здобувача (у підсумковому контролі це більш повний, системний виклад) або запитально-відповідальна форма – бесіда. Усний контроль, як поточний, проводиться на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі, можуть застосовуватися дидактичні картки, ігри, технічні засоби.

Виконання практичних робіт: ситуаційна рольова гра, імітація, що визначає рівень знань, умінь студента з предмету, ставлення до навчання, ступінь його пізнавальної активності, свідомості, і вміння мислити, розв'язувати самостійно різноманітні завдання. Для практичних занять залежно від обсягу дисципліни, кількості аудиторних годин, відведених на цей вид роботи, кількості питань з тем занять, виходячи з обґрунтованих фізіологічних норм навчального навантаження студента, викладачем для кожного студента встановлюється обов'язковий мінімум виступів на семінарських заняттях у семестрі і мінімальна кількість виступів з обговореннями поставлених питань (участь у дискусіях); виконання в повному обсязі аудиторної роботи, обов'язкових завдань СРС.

Критерії оцінювання здобувача на практичних заняттях є:

«Відмінно» – прояв декількох видів активності на занятті: виступ із повідомленням, відповіді на запитання викладача, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу тощо.

«Добре» – прояв двох видів активності на занятті: виступ із повідомленням, відповіді на запитання викладача, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу з допущенням певних недоліків чи неточностей.

«Задовільно» – прояв одного виду активності на занятті: відповідь на запитання викладача неповна та не чітка, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу малоактивна, ініційована викладачем.

Пасивна присутність на занятті не оцінюється.

Самостійна робота здобувачів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті відповідно до поставленого завдання.

Критерії оцінювання самостійної роботи є:

«Відмінно» – здобувач міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і виконує

роботу, вільно використовує набуті теоретичні знання при виконанні самостійної роботи, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«Добре» – здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його в самостійній роботі; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного завдання в самостійній роботі;

«Задовільно» – здобувач в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але в роботі плутає поняття, практичні завдання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; виявляє неточності у знаннях при виконанні роботи, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«Незадовільно» – здобувач не опанував навчальний матеріал дисципліни, не відображає в роботі правильні результати, визначення, висновки в роботі не сформовані з опорою на теоретичні знання, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не виявляються.

Проміжний контроль – контроль, який проводиться з метою виявлення і попередження неуспішності здобувачів. Проведення проміжного контролю ініціюється проректором з науково-педагогічної роботи чи деканом відповідного факультету. Проміжний контроль виставляється за національною шкалою в результаті написання письмової роботи. Результати проміжного контролю виставляються викладачем у «Журналі обліку роботи викладача» та у «Журналі обліку роботи академічної групи», але не враховуються у загальному розподілі балів і не включаються до жодного виду робіт із коефіцієнтом.

Критерії оцінювання проміжного контролю є:

«Відмінно» – повністю розкрив зміст поставленого завдання чи проблеми; чітко зрозумів зміст, при цьому володіє спеціальною термінологією; послідовно і логічно викладає матеріал. Допускається 1-2 неточності у викладанні матеріалу, які не приводять до помилкових висновків.

«Добре» – правильно розкрив основний зміст матеріалу; точно користується термінологією; роботу виконав без грубих помилок. У відповіді можливі 2-3 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві висновки та узагальнення, не грубі помилки, які не впливають на конкретний зміст.

«Задовільно» – зміст питання викладено частково, не завжди послідовно; відповідь неповна, але базова суть завдання в цілому розкрита; у використанні термінології є суттєві помилки.

«Незадовільно» – не розкрито основний зміст завдання; допущені грубі помилки в кінцевих висновках; здобувач слабо володіє спеціальною термінологією.

Модульний контроль проводиться один раз на семестр, включає проведення контрольного заходу за всіма темами змістовних модулів у формі контрольної роботи. До контрольної роботи допускаються всі здобувачі незалежно від результатів поточного контролю. Лектор розробляє контрольні завдання для проведення модульного контролю. При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи є:

«Відмінно» – ставиться за правильне виконання всіх завдань;

«Добре» – ставиться за виконання 75 % від усіх завдань;

«Задовільно» – ставиться, якщо правильно виконано більше 60% від запропонованих завдань;

«Незадовільно» – ставиться, якщо завдань виконано менше за 60 % від запропонованих завдань. Результати контрольного заходу здобувача, який не з'явився на нього, також оцінюються «незадовільно» незалежно від причини. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язковим.

Підсумкова оцінка за поточний контроль виставляється як сума середньоарифметичних оцінок за національною шкалою за підсумками аудиторної роботи та модульної контрольної роботи (помножено на ваговий коефіцієнт), виставляється в журналі обліку роботи викладача, журналі обліку роботи академічної групи та облікових документах деканату.

Підсумковий контроль - екзамен з навчальної дисципліни проводиться за традиційною схемою, оцінюється за національною шкалою (ваговий коефіцієнт –1,0 – для заочної форми навчання). Кожен здобувач, незалежно від поточної успішності, має його скласти. Складений екзамен з оцінкою «незадовільно» не зараховується і до суми балів поточної успішності не додається. Щоб ліквідувати академзаборгованість з навчальної дисципліни здобувач складає екзамен повторно, при цьому результати поточної успішності зберігаються.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет та завдання загальної психології.
2. Місце психології в системі наук. Основні галузі психології.
3. Класифікація методів психологічних досліджень
4. Поняття про психіку, функції психіки.
5. Етапи розвитку психіки.
6. Психічні процеси. Психічні стани. Психічні властивості.
7. Основні методи психологічних досліджень. Спостереження.
8. Основні методи психологічних досліджень. Експеримент.
9. Додаткові методи психологічних досліджень.
10. Напрями сучасної психології.
11. Діяльність та її структура.
12. Види діяльності: гра, навчання, праця.
13. Способи діяльності. Вміння, навички, звички.
14. Спілкування, його функції.
15. Структура спілкування.
16. Засоби спілкування: вербальні, невербальні.
17. Увага, її функції.
18. Види уваги.
19. Властивості уваги.
20. Види відчуттів.
21. Властивості та закономірності відчуттів.
22. Сприймання, його властивості
23. Види сприймання.
24. Спостереження і спостережливість.
25. Пам'ять, теорії пам'яті.
26. Види пам'яті.
27. Процеси пам'яті.
28. Індивідуальні особливості пам'яті.
29. Мислення.
30. Розумові дії і операції.
31. Форми мислення.
32. Різновиди мислення.
33. Індивідуальні особливості мислення.
34. Уява, її функції
35. Види уяви.
36. Прийоми створення образів уяви.
37. Мовлення, види, функції мовлення.
38. Емоції, почуття їх особливості та функції.
39. Види вищих почуттів.
40. Форми переживання емоцій і почуттів.
41. Воля, її функції.
42. Етапи вольового акту.
43. Вольові якості особистості.

- 44.Розвиток та виховання волі.
45. Особистість, її психологічна структура .
- 46.Спрямованість особистості.
- 47.Самосвідомість та я-концепція особистості.
- 48.Групи, їх види . Міжособистісні стосунки в групах.
49. Темперамент, його властивості. Фізіологічні основи темпераменту.
50. Психологічна характеристика типів темпераментів.
51. Характер. Класифікація рис характеру.
- 52.Формування характеру.
- 53.Здібності, їх природа.
54. Види та рівні здібностей.
- 55.Умови розвитку здібностей.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базова

1. Варій М.Й. Загальна психологія: навч. посібник /Для студентів психол. і педагог. спеціальностей.– 2 – ге видан., випр. і доп. / М.Й Варій. – К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 968с.
2. Волошина В.В. Загальна психологія: Практикум: навч. посібн. / В.В.Волошина, Л.В.Долинська, С.О.Ставицька, О.В.Темрук. – К.: Каравела, 2006. – 280 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посібн. / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. –388 с.
4. Загальна психологія: Підручник / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 464 с.
5. Ільїна Н. М. Загальна психологія: теорія та практикум: навчальний посібник. / Н.М. Ільїна, С.О. Мисник . – Суми : Університетська книга, 2017. – 352 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Вид. 3-є, перероблене та доповнене. Навч. посіб./ С.Д. Максименко . – К.: Центр учбової літератури, 2008 . – 272 с.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посібн. – 5 вид., стер. / П.А. М'ясоїд. – К. : Вища шк., 2006. – 487 с.
8. Основи психології: Підручник / За заг. ред. Киричука О.В., Роменця В.А. – Вид. 6 – те, стереотип. – Київ: Либідь, 2006. – 632 с.
9. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник / Р.В Павелків. – К.: Кондор, 2013. – 576 с.
10. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. – 2-ге вид., стер. / Т.І. Пашукова, А.І.Допіра, Г.В. Дьяконов. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 203 с.
11. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред.І.Ф.Прокопенка;. – Харків: Фоліо, 2012. – 863 с.
12. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посібн./ М.В.Савчин . – К.: ВЦ «Академія», 2020. – 344 с.
13. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія: навч. посібн. / О.П. Сергєєнкова ,О.А. Столярчук ,О.П. Коханова ,О.В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Допоміжна

1. Ільїна Н. М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2018. –239 с.
2. Загальна психологія: Хрестоматія: навч. посібн. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін.– К.:Каравела, 2008. – 640 с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посібн. / С.Д Максименко, В.О. Соловієнко. – Київ: МАУП, 2000.
4. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. /В. П. Москалець. – К. Ліра. –К.;, 2020. – 564 с.
5. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навчальний посібник. – Київ: Вища школа, 2000.
6. Партико Т.Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл./ Т.Б.Партико. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 416.
7. Психологічна енциклопедія / Автор-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
8. Психологія: підручник / Ю.Л.Трофімов, В.В.Рибалка, П.А.Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л.Трофімова. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2008. – 558 с.

Ключі до тестових завдань

Практичне заняття 1. 1–3; 2–3; 3–3; 4–2; 5–1; 6–2; 7–1; 8–2; 9–1; 10–1

Практичне заняття 2. 1–4; 2–2; 3–2; 4–4; 5–1; 6–4; 7–1; 8–2; 9–4; 10–3

Практичне заняття 3. 1–2; 2–1; 3–2; 4–4; 5–3; 6–1; 7–3; 8–4; 9–4; 10–1

Практичне заняття 4. 1–4; 2–3; 3–3; 4–2; 5–3; 6–1; 7–4; 8–2; 9–1; 10–3

Практичне заняття 5. 1–4; 2–4; 3–1; 4–1; 5–4; 6–2; 7–3; 8–4; 9–4; 10–3

Практичне заняття 6. 1–3; 2–1; 3–3; 4–4; 5–2; 6–1; 7–1; 8–3; 9–4; 10–3

Практичне заняття 7. 1–1; 2–2; 3–4; 4–2; 5–2; 6–2; 7–3; 8–2; 9–3; 10–3

Практичне заняття 8. 1–2; 2–3; 3–3; 4–1; 5–2; 6–4; 7–4; 8–2; 9–4; 10–1

Практичне заняття 9. 1–3; 2–3; 3–2; 4–4; 5–4; 6–4; 7–3; 8–4; 9–3; 10–3

Навчально-методичне видання

Загальна психологія:

Методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Укладачі: І.І.Брецько, М.С. Барчій

Тираж 5 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 6984 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>